

Nükhet Sirman ile Türkiye’de Sosyoloji ve Antropoloji Yapmak Üzerine

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi’nin Türk Sosyoloji Tarihi sayısında Prof. Dr. Nükhet Sirman ile akademik hayatı, Türkiye’nin mevcut toplumsal sorunları ve sosyal bilimlerdeki metodolojik ve epistemolojik sorunlar üzerine, çalıştığı kurumda uzun bir söyleşi gerçekleştirdik. Nükhet Sirman halen Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümünde akademik hayatına devam etmektedir. Sirman özellikle, temel uzmanlık alanı olan kırsal ve tarımsal dönüşüm sosyolojisi/antropolojisi, akrabalık ve aile antropolojisi konularında önemli çalışmalar yapmış ve önemli tartışmalar inşa etmiştir. Son dönemde feminist kuram, duygu sosyolojisi, etnik sorunlar ve erkek-kadın kimliklerinin kuruluşu üzerine çalışmaktadır. Yayınlanmış kitapları arasında “Turkish State-Turkish Society” (Andrew Finkel ile birlikte ed.) (Routledge: London, 1990); Üç Kuşak Cumhuriyet, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998) vardır. Prof. Sirman, halen kurucusu olduğu Amargi dergisinin yayın kurulu üyeliğini yapmaktadır.

Hocam, isterseniz kişisel serüveninizden başlayalım. Akademik kariyeriniz hangi aşamalardan geçti, lisans, master ve doktora eğitiminizi nerede yaptınız?

1972 yılında Robert Kolej’den mezun olduğumda tek istediğim şey yurtdışına gitmekti. Ve İngiltere’ye gittim. İngiltere’de antropoloji okudum, lisans derecesi olarak. Yüksek lisans ve doktoramı da antropoloji bölümünde yaptım. 1988’de doktora derecemi *University College of London*’da yaptım. 1981’de ODTÜ Sosyoloji Bölümü’ne girdim. 1989 yılına kadar oradaydım. 1989’dan itibaren de burada, Boğaziçi Üniversitesi’ndeyim.

İlk çalışmam “tarımsal dönüşüm” üzerineydi, pamuk üretimi ile ilgili.¹ Doktora tezimdi. Aile işletmeleri üzerine çalıştım. Ondan sonra Ankara’da olmaktan dolayı ve Ankara’daki 1980 sonrası feminist hareketin içine girdim ve kadın çalışmalarıyla daha çok ilgilenmeye başladım. Tezimden hareketle kadın konusuna ilişkin makaleler yazdım. Fakat aynı zamanda feminist hareket ve feminist kuramla da ilgilendim. Bu ilgi beni daha sonra milliyetçilik ve kadınlar konusuna getirdi ve milliyetçilik üzerine çalıştım. Milliyetçilik üzerine çalışırken de daha çok sözlü tarih yöntemiyle çalıştım.

Aynı zamanda da Tanzimat romanlarında kadın meselesine baktım. 1998 yılında, Üç Kuşak Cumhuriyet sergisinde kadın bölümünü yaptım.² O çerçeve içerisinde 1920’lerde, 1930’larda çıkan dergileri epey bir çalışma imkânım oldu. Bir yandan sözlü tarih, bir yandan görsel malzeme ile Türkiye’de kadın olmak üzerine düşünmeye başladım. O ilgi beni daha sonra iki alana sevk etti. Bir tanesi duygu sosyolojisi, çünkü kadın olmak meselesiyle ilgili aşkın önemini fark ettim ve aşk üzerine çalıştım. İkinci olarak da kadına yönelik şiddet üzerine çalışmaya başladım. Genellikle ilgi alanlarım bunlar. Feminist kuram ve duygu sosyolojisi. Ders de veriyorum bu konuda. Metot, özellikle de kalitatif metotlar üzerine dersler veriyorum. Ekonomik antropoloji dersleri de veriyorum, yani eski ilgim de devam ediyor.

1970’li yıllardaki toplum tartışmalarına şahit olduğunuz sanıyorum, gençlik yıllarınızda.

O tartışmalar olduğu sırada ben lisedeydim. Çok da fazla bilgi sahibi değilim. Benim derdim şuydu: Ben ne yapmak istediğimi bilmiyordum. Sadece ve sadece dünyanın daha büyük olduğu ve bana buraların birazcık dar geldiği hissine kapılıyordum. Yani dünyada neler olduğunu öğrenmek istiyordum. Onun için yurtdışına gitmek için elimden geleni yaptım. Fakat yurtdışına gitmek kolay bir şey de değil. Benim lise diplomam bile kabul edilmiyor öyle kolay kolay dışarıda. Onun üzerine bu diplomayı kabul eden bir üniversite buldum İngiltere’de. İngiltere’ye gitmek istiyordum. Bölümün adı da Davranış Bilimleri’ydi. Ve davranış bilimleri okumaya başladım ben. İlk sene sosyoloji dersi vardı ve ben hiçbir şey anlamıyordum. Çünkü adamlar sadece ve sadece İngiltere’den ve endüstri devriminden bahsediyorlardı. Hem anlamıyordum, hem sıkılıyordum hem de diyordum ki “bunun benimle ne ilgisi var?”. Ben niye İngiltere’nin ve o kadar detayda bir endüstri devrimi tarihiyle ilgileneyim? Bunda Birmingham’da oluşumun da belki bir etkisi vardı. Zira Birmingham tam da endüstri devriminin olduğu yer. Oradaki sanayi devrimine öncülük etmiş ailelerden

1 Nükhet Sirman, “Peasants and Family Farms: The Position of Households in Cotton Production in a Village of Western Turkey”, Doktora Tezi, University College of London, 1988.

2 *Üç Kuşak Cumhuriyet*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

bahsediyorlar şunu yapmışlar, bunu yapmışlar diye. Çok çok sıkılmaya başladım. O sırada bir arkadaşım dedi ki, “Burada bir üniversite daha var: Birmingham Üniversitesi. Orada ilginç dersler oluyor.”

O zaman Caroline Ifeka diye bir kadının antropoloji dersine girdim. Bu kadın Batı Afrika’da çalışmıştı ve orada da endüstri devrimi yoktu. Ben çünkü Türkiye’de endüstri devrimi olmamış olduğunu gayet iyi biliyordum yani. Bu kadın da böyle şeylerden bahsetmeye başlayınca, bu benim ilgimi çekti. Ve bundan dolayı dedim ki, tamam, yani bu endüstri toplumlarını çalışan bir dal var galiba. Bir de bunun dışında olanları çalışan başka bir şey var ve ben bununla ilgilenmeye başladım. Yani o derslerden sonra. Ve ne yapayım ne edeyim, bir yıl okumuştum da orada. Transfer edebilir miyim, diye baktık ve Londra Üniversitesi’ne transfer oldum. Ve orada, İngiltere’de lisans eğitimi üç senedir. İlk sene antropoloji lisans eğitimi yaptım. Lisans eğitimini yaparken, antropolojinin çok büyük hocaları bizde ders veriyordu. Yani dünyaca meşhur insanlar vardı. Ben de onların derslerine girdim. Mary Douglas, Meyer Fortes. Bunlar o zamanın çok büyük isimleriydi. Şimdiki antropolojinin büyük isimleri olan Jonathan Friedman, Micheal Gilson gibi isimler de o zaman gencecik çocuklar. Kimse onlarla ilgilenmiyordu. Onlar da arkadaşım oldu. Yani onlarla beraber tartışmalara girdik filan. Onlar ve benden bir üst sınıftan arkadaşlar edindim. Onlar, böyle bu antropoloji nerden geliyor, nerden gidiyor vs. gibi ilginç tartışmalara girmişlerdi. Ve o sene *Critique of Anthropology* diye bir dergi çıkarmaya başladı öğrenciler. Bu dergi bugün hâlâ devam ediyor. Fakat ben kendime en çok, antropolojiyi öğrenmeden antropolojiyi kritik etmeye başlamışım diye gülüyordum.

Bizim, öğrenciler olarak oturduğumuz bir oda vardı orada. Bir resim vardı duvarda. Duvardaki resmin Gana’nın o zamanki başkanı (Kwame) Nkrumah’ın odasındaki resmin bir benzeri olduğu söylenirdi. O resim de şöyle bir şey: Bir siyah adam, boynunda bir demirden boyunduruk ve zincirler var. Üç tane kalın zincir. Bu üç kalın zincirin ucunda da beyaz bir asker, beyaz bir rahip ve -hani o İngilizler’in *jungle*’lara gittikleri şapkasıyla- beyaz bir memur. Bir tane de küçük, ince ve uzun bir zincir var. O zincirin ucunda, kılık kıyafeti pejmürde bir adam. Elinde bir not defteri, not alıyor; o antropolog tabi. Bu, böyle bir bakış açısı tabi. Beni çok etkiledi o zaman. Türkiye’deki tartışmaların, evet dışındaydım ama bir şekilde de, yani işte bağımsız Türkiye, yok bilmem emperyalizm falan laflarını biliyorduk. Yani o kadar da değil. İşte o zaman ben bir yandan klasik antropoloji okuyorum, bir yandan da böyle bir antropolojinin emperyalizmini ve nereden baktığını eleştiren yazılar okuyoruz ve dergi çıkarıyoruz. Derginin çıkarılmasında ben de aşağı yukarı on yıl fiilen çalıştım. O yıllarda derste öğrendiğim kadar dersin dışında da öğrendim tabi. Yani arkadaşlarla yaptığımız tartışmalardan. İlk girdiğim yıl hemen, dakika bir gol bir, Marks okuma grubuna

başladık. Bir tarafta Louis Althusser'in *Reading Capital*, öte yandan Marks'ın kendisi. Artı değer nedir, meta nasıl tartışılır vs. Ondan sonra da Türkiye'ye gelip de insanların burada sınıftan ne anladıklarını, metadan ne anladıklarını, Marks'dan, *Kapital*'den nasıl, neler çıkardıklarını gördükçe şaşırıp duruyordum yani. Çünkü burada hiç kimse direkt okumuyor. Herkes beşinci ağızdan dinlediği için, biz de orada direkt olarak okuduğumuz için...

Sanırım o yıllarda yeni yeni çevrilmeye başlamıştı...

Çevrilmeye başlamıştı. Ama Rus bir yazarın *Sınıflı Toplum* gibi bir kitabı vardı. Herkesin elinde o kitap vardı. Hatta *Hatırla Sevgili*'de bile gösterdiler. Bu arada söyleyeyim *Hatırla Sevgili* üzerine bir şey yazacağım. Çok sinirlendim ama yani. Olmaz böyle bir şey. Midemi filan kaldırdı en son bitiş, yani ana fikir. Bu kadar böyle, 'herşey derin devletin suçudur'a getirdiler. Beni öldürüyor bu, sinirlendiriyor. Tamamen liberal bir sonuçla bitirdiler yani.

Aslında Gün Zileli'nin hatıratından epey yararlanmışlar gibi.

Evet, ama Gün öyle bir şey söylemiyor orada.

Evet, o anekdotları alıyorlar, bakıyorsun sonuç ayrı bir dünya. Ben de çok hayal kırıklığına uğramıştım, son iki üç bölümde.

Evet, çok kötüydü güle oynaya gitmeleri. Biz de gördük gidenleri, böyle gitmemişlerdi.

Marksizm adına okunan kitaplarda kalmıştık...

Evet, George Politzer'in kitabı gibi şeyler. Sol yayınlarından çıkan o kırmızı kitap. Hatırlıyorum, böyle birazcık baktım da, bu ne falan deyip bırakmıştım. Okumadım. Sonradan, 1988'deydi galiba, Halil Berktaş ile böyle birbirimize girmiştik. Eski toplumlar üzerine konuşuyordu. Ben de "hayır efendim, böyle anaerik toplum yok" falan diye mülakat vermiştim *Saçak*'a o zaman. Halil de sinir olmuştu. Onun dediği, böyle o Marks'dan gelen ve hiçbir şekilde hiçbir dayanağı olmayan, bir eski toplum anlatısı. O da bana seninki tamamen ideolojik filan demişti. Ben de, senin ki ideolojik demiştim. Karşılıklı eğlenmiştik yani. Hatırlıyorum, bir tane adam vardı, adını unuttum. Eski Türklere anaerikliğin göstergelerini arıyor. Eski Orta Asya Türklerindeki mitlere bakıyor ve mitlerde olan şeyleri sanki daha önceki bir toplumda var olan şeylermiş gibi anlatıyor. Ben de mitle gerçek arasındaki ilişkinin ne kadar farklı olabileceğini, ne kadar çetrefil olabileceğini, arzulanan bir şey olabileceğini, var olanın tersi olarak gösterilebileceğini, mitlere bakıp gerçek okunamaz diye bir şeyler söylemişim. Yine metodolojik bir bakış açısıyla.

Marksist okumaların sorunlarıyla ilgili tecrübeleriniz...

Evet. O zaman böyle bir şeydi. Fakat ben hiçbir zaman solcu olmadım. Ama çok iyi Marks bildiğimi iddia edebilirim yani. Ha, muhalif oldum. Muhalifim zaten, eleştirel bakmaktan hoşlanıyorum vs. Ama böyle, bir anlatının takipçisi olmadım hiçbir zaman. O zamanlar bir yandan onları okuyordum, bir yandan da gelip İstanbul Üniversitesi’ndeki hocaların kitaplarını okuyordum: İdris Küçükömer, Sencer Divitçioğlu. Server Tanilli ise beni güldürüyordu, çünkü uyduruyor o da yani. Düşünüyorum, taşınıyorum, adam yazıyor, diyor ki eski insanlar şunu düşündüler. Bravo yani, bildin yani. Nasıl bildin neler düşünebildiklerini? Helal olsun. Bu evrimci tarih anlatılarının ne kadar korkunç olduğunu görüyordum. Gordon Childe okuduk. Derslerde okurduk, tartıştık. Gordon Childe dünyanın en doğrusunu söyleyen insan şeklindeydi bu literatürde. Özellikle de bu feodalizmden kapitalizme geçiş vs. çerçevesinde. ODTÜ’de bir hoca vardı, o derdi ki “hayırlısıyla bir kapitalizme geçebilseydik”. Öyle bir tartışma, tabi çok dar ve sıkıcı geliyordu bana. Onun içinde Türkiye’de çıkan şeyleri çok fazla okumuyordum doğrusunu isterseniz, lisans döneminde.

Lisans döneminde, ilgimi çeken şeylerin çoğu, kültür meseleleriyle maddi meseleler arasındaki ilişkiyi nasıl kurabiliriz etrafındaydı. Hâlâ da bu mesele ile uğraşıyorum zaten, hep aynı şey benim ilgimi çeken. Ve bence hala sosyolojide çok ciddi olarak tartışılan şeylerden biri. Lisans derecesini bitirdiğim zaman, doktora yapmak istediğimi biliyordum. Ama ne yapmak istediğimi tam bilmiyordum. 1976’da mezun oldum ben. O yaz Türkiye’ye geldiğimde bir yandan ne yapabilirim, ne edebilirim, ne gibi şeyler ilgimi çekiyor, Türkiye’de neler oluyor vs. gibi bu tartışmaların içerisindeyken, işte bu tarımsal dönüşüm tartışmalarına rastladım. Fakat en çok beni ne yapacağıma karar verdiren kişi Murat Belge oldu. Murat Belge, ismini şimdi hatırlayamadığım bir dergide, Söke ovası üzerine bir makale yazmıştı. Kendisi de Egeli, babasından dolayı vs. Oradaki, o büyük toprak sahiplerinin yok olduğundan vs. bahsediyor. Tamam dedim ben Ege’ye gideceğim ve bu büyük toprak sahiplerine ne olduğuna bakacağım. O zaman, doktora tezime o şekilde karar verdim. Aşağı yukarı 1977’den 1979’un ortalarına kadar köyde araştırma yaptım. 1979 sonunda Londra’ya geri döndüm ve tezimi yazmaya başladım. Ondan sonra 1978’de, daha henüz sahadayken, ODTÜ’ye geldim ve ODTÜ’de Çağlar Keyder diye bir adam tarımsal yapılarla ilgileniyor, diye bir şey duymuştum. Gittim onunla tanıştım. Ondan sonra da o projeye dâhil oldum. O şekilde Bahattin Akşit ile de tanışmış oldum. Ve benim araştırma yaptığım köy de bu tarımsal dönüşüm projesinin parçası olarak değerlendirildi, daha sonraki yıllarda.

12 Eylül olduğu zaman ben İngiltere’deydim ve o sabah Söke’de mevsimlik işçilerle ilgili çok büyük bir araştırma yapmak üzere Türkiye’ye dönecektim. Biletim vardı, fakat uçak kalkmadı. Ve o projede işte Bahattin Akşit, Çağlar Key-

der, Tosun Arıcanlı, böyle bir ekip vardı. Bu tezimden bağımsız bir projeydi, mevsimlik işçilerle ilgili.

Tezinizin konusu neydi?

Benim tezim daha çok küçük üreticilik nasıl süregeliyor, niçin var gibi sorular üzerine yoğunlaştı. Çünkü ben Söke'ye gittiğimde fark ettim ki, bu büyük çiftliklerin yok olmasıyla ilgili fazla bir şey toplayamıyorum. Bilgi yok. Söke'nin bir arşivi varmış, o yanmış Yunanlılar gelince, işgal olunca. En büyük çiftlik sahibi Atatürk'ün hibe ettiği bir arazide oturan Fahri Bey'di, Özbaşlar ise bir zamanlar büyükmüş. Fazla bir şey yoktu. Doğu'dan gelen bir Hilmi Fırat vardı, onun büyük bir çiftliği vardı. O da yerelden gelen, orada yetişen birisi değildi. Bunu anlamak da çok ilginçti.

Aynı zamanda da mesela benim araştırma yaptığım köyün civarında da, oranın yerel ağaları çıktı. Yani, neyin üzerinden türeyebildiklerini gördüm o ağa denilen tiplerin. Onları izlemek çok ilginç oldu ama tez bunun üzerine olmadı. Çünkü o kadar tarihi datayı toplayabilecek bir data yoktu orada. Bunun üzerine ben daha çok insanların ne yaptığını bakmaya başladım. Nasıl pamuk ektiklerine, bütün aile ilişkileri, kadınlar arası ilişkiler, erkekler arası ilişkiler nedir? Bunun üzerinden bir tez çalışması yaptım.

Antropoloji bölümünde mi?

Antropoloji Bölümü'nde. Londra Üniversitesi'nde yine, aynı bölümde. Danışmanım, Sumatra üzerine uzman olan bir adamdı. Adı Chao Khan. Şu anda Avustralya'da kendisi. Köylülük üzerine çok ilgimi çeken tezleri vardı. Özellikle de küçük üreticilik üzerine, yine Marks'ın küçük üreticilik tezinin yarım yamalak olmasını, onunla ilgili problemleri vs. yi gündeme getiren biriydi. Türkiye'de de zaten bu tartışılıyordu o zaman. Bu konuya en çok o ilgi duyduğu için onunla yaptım tezimi. Ama Türkiye hakkında hiçbir şey bilmiyor adam tabii.

Biraz kendiniz çalışmışsınız yani.

Kendi başıma çalıştım ama İngiltere'de zaten tezler daha çok böyle yapılır. Ondan sonra da, bu mevsimlik işçi araştırmalarından sonra, o arada geldim ve ODTÜ'ye başvurdum. Kabul edildim ve 1981 yılında da ODTÜ'de göreve başladım. Tez hâlâ bitmemişti. 1984 yılı gelip çattığında tez hâlâ bitmemişti. Ben artık kriz geçiriyordum ve dedim ki benim datam dört yıllık eski bir data oldu. Güncellemem lazım. Tekrar köye gittim. Altı ay daha böyle hadi neydi, ne değildi, ne yapıyordum vs. Ve o sene de okuldan izin aldım. Bir yıllığına İngiltere'ye gittim ve orada deliler gibi tezimi yazmaya başladım nihayet. Ama böyle üstümde Demokles'in kılıcı gibi tez bitmedi, tez yazılacak, öğrencilerime hep onu anlatıyorum. Yani benim gibi olmayın yani. Korkunç bir şeydi. Uzadı da

uzadı. Onun için kötü örnek olmak iyi bir şeydir. Öğrenciler için tabi. Ve tezin ana gövdesini yolladım hocama. Hocam tamam dedi. İşte o arada ben ders vermekteyim. Bir yandan da ders veriyorsunuz tabi.

Aynı zamanda da öğretim görevlisisiniz?

Evet 1988’de asistan profesör oldum. 88’de tezi aldım.

Ne tür dersler veriyordunuz o zaman?

Ne vermiyordum ki? Antropolojiye Giriş veriyordum, Hukuk Sosyolojisi bile verdim yani. Nerede boşluk varsa.

ODTÜ’yü niye seçtiniz hocam, belirgin bir sebebi var mıydı?

Merak. Yani Londra’ya niye gitmişsem ODTÜ’yü de öyle seçtim. Başka bir yer görmek, hani İstanbul’un dışında olmak. İstanbul’da kendimi kutunun içine konmuş hissediyordum. Farklı şeyler görme isteği. Ankara’dan geçmeden Türkiyeli olunmuyor. Önce oranın ne menem bir yer olduğunu öğreneceksiniz. Kafanıza bir şeyler vurulacak, ondan sonra adam oluyorsunuz. Kesinlikle öyle... Bir Ankara şart yani.

Mahrumiyet mi?

Mahrumiyet falan değil, ceza. İyi bir ceza o. Ankara çok ilginç bir yer gerekten. Çok şey öğrendim. Bir problem de, hiçbir şekilde burada okumamışım. İlk derse girdiğim zaman, İngilizce dersi veriyorum ama benim İngilizcemi öğrenciler anlamıyor, hiçbir şekilde anlamıyorlar. Türkçesi ne bunun, diye sordukları zaman da ben öyle kalıyordum, ben de bilmiyordum çünkü. Ve o benim bilimsel Türkçe öğrenme ve bilimsel Türkçeden vazgeçip, gündelik dilde bilimsel kavramları nasıl söylerim problemini çözmeye uğraştığım yıllar oldu. Ben orada çok şey öğrendim. Kendimin de çok geliştiğini düşünüyorum. O açıdan çok ilginçti. Tabi “kapalı kapılar ardında” ne demektir, orada öğrendim falan. İstanbul için Bizans derler ama...

Girmek kolay oldu mu?

Girmek çok kolay oldu. Bahattin Akşit çok istiyordu zaten beni. Ve ben tabi o kadar uzun yıllar İngiltere’de oturduktan sonra ağzımı açtığım zaman İngiliz gibi İngilizcem çıkıyordu. Şimdi o özelliğim epey kayboldu ama o zaman çok etkilenmişler. Ne güzel İngilizce konuşuyor dediler, ne dediğime bakmayıp. Çok çabuk, hiçbir problem olmadan kabul edildim yani. Dolayısıyla tezim daha hala ortada yoktu falan. Ders vermeye devam ediyordum. Ondan sonra da hoca okudu, bilmem ne filan. İşte 1986 yılının sonunda yine bir dönem izin verdiler bana. Orada tamamen 1987’nin sonunda bitirdim. Mart ayında, tezimi sundum ve geldim.

Vardığınız sonuç neydi tezinizde?

Ben şeyi görmüştüm. Tabi bunu herkes aslında biliyor ama küçük üreticiliğin sürmesinin en önemli nedeni, kendi emeklerini bu işin içerisine koymamaları. Fakat benim getirdiğim yenilik, bu emeğin kadın ve erkek emek olarak belirtmiş olmamdı. Yani cinslendirilmiş emek olması; kadın emeğiyle erkek emeğinin farkının anlatılması; kadın emeğinin işçi bulma konusunda ne kadar önemli olduğu ve bu işçi bulma meselesinde tarım dışı ilişkilerin ne kadar önemli olduğu. Tarım dışı ilişkilerin o tarımsal faaliyetlerin bir parçası olarak görülmesi gerektiği: Bizim yaptığımız işte burası ekonomidir, burası ailedir, bak burası başka bir şey gibi o tip ayrımların hiçbir şekilde işlemediğine dair sonuçlar. İkincisi, meta ilişkilerinin girmesini bile bile, isteyerek engelleme çabalarını ve bunu da kadınların yaptığını gördüm. Yani orada önemli olan, köy içinde meta üzerinden bir dönüşümün yayılmasını kontrol altına almak ve engellemek. Bana süt, yumurta satmıyorlardı mesela. Bu çok önemli. Bu tamamen kadınların yaptığı, kadınlar tarafından kurulan böyle bir set. Ve bunu bile bile yapıyorlar. Bu tip tartışmalarda benim için önemli olan söyle bir şeydi: Bu tarımsal dönüşüm tartışmalarında kadınların esamesi okunmuyordu, kadınları bu işin içerisine sokup onların ne yaptığını anlatmak: Beni en çok o çarpmıştı zaten, araştırmayı yaparken. Ve zaten yani erkeklerle fazla ilişkiye geçemiyordum.

Oraya gitmeden evvel, Türkiye’de araştırma, tarımsal dönüşüm, antropoloji dendiği zaman tek bir isim vardı. O da Mübeccel Kıray. Mübeccel Hanım’a gittim. Ben böyle bir şey yapmaya çalışıyorum dedim. Şöyle beni süzdü: Yapamayacaksın ama dedi, sana tavsiyem git kahveye otur birinci günden, eğer gitmezsen bir daha hiç gidemezsin, dedi. Gitmedim ve gidemedim. Yani, bu kadar basit. Onun için Mübeccel Hanım’ın olması ve Mübeccel Hanım’ın bu tip çalışmaları Türkiye’de daha önce yapmış olması benim için çok önemli bir şeydi. Fakat beni korkutmuştu, korkmuşum. Asistanı vardı o zaman Nur Vergin. Nur Vergin ile bilmem hatırlar mı, bir otelin tepesinde buluştuk, ya dedim beni çok korkuttu. Korkma, korkma dedi, böyle içkisini yudumlayarak. O da beni rahatlattı biraz.

O zaman Mübeccel Hanım ODTÜ’den ayrılmış mıydı?

Ayrılmıştı. İstanbul’daydı. İTÜ’deydi, şehir, mimarlık gibi bir bölüm kuruyorlardı. Nur Vergin o zaman asistanı mıydı, ilişkilerini şu anda tam hatırlayamayacağım ama öyle bir bağlantıları vardı.

Vardığınız sonuçlar nasıl bir etki uyandırdı? Türkiye içinde.

1990 yılında ODTÜ’de bir kongre yapıldı. O kongrede ben birazcık bu köyün sınırını kadınlar çiziyor, diye bir tebliğ sunmuşum oraya. Ve Mübeccel

Hanım çok kızmıştı buna. Çok kızdı, çünkü onun hocalarını eleştiriyordum. Redfield’ları falan eleştirmiştim. Yanlış anladın, orası öyle değil diye o zaman çok kızmıştı, onu hatırlıyorum. Şimdi bu hâlâ da böyle. Bulduğum sonuçların ya herkes tarafından bilindiğini, dolayısıyla pek önemli olmadığı ya da saçma olduğu hep söylenile gelmiştir. Yani bu değişmedi.

Tartışılmadı ama.

Türkiye’de ne tartışılıyor ki? Bir makalenin tartışıldığını ben görmedim. Yani ne olursa olsun, hangi branşta olursa olsun. Türkiye’de biz birbirimizin yazdığı şeylere ciddi eleştiri getiren bir kültüre sahip değiliz. Ve bu çok büyük bir eksiklik. Ben de yapmadım yani. İşte, hocasına söylediğim zaman ne oluyor. Yani, zor bir şey o. Türkiye’de çok zor bir şey.

Ama bu sermaye, meta, emek ilişkileri sizin çalışmanızda farklılaşıyor genel geçer yaklaşımlardan. Genelde bu tür araştırmalarda maddi altyapının vurgulanmasına daha önem veren bir yaklaşım öne çıkarılıyor...

İşte benim derdim de oydu her zaman.

Sizinki bunu tamamen değiştiriyor mu?

Değiştirmiyor. Değiştirmekten ziyade, benim tezimin çoğu, son derece maddiyatla ilişkili olmasına rağmen o maddiyatın diğer yanlar olmadan nasıl olamayacağını göstermeye çalışan bir şey. Akrabalık ilişkileri, karşılıklı ilişki-si, evlilikler, bütün bunları anlamadan, tarımda ‘nasıl oluyor da küçük üreticiler devam edebiliyor’u anlayamıyorsunuz, demek istiyordum ben sürekli olarak. Bu teze karşı gelen varsa, hani zaten yazılı olarak bir eleştiri gelmedi ama, sözel olarak gelen eleştiri, ama bu analitik bir bakış açısı değil diye. Sosyoloji analiz demektir, sen her şeyi aynı potaya koyarsan analiz edemezsin. Ben de diyordum ki, siz de her şeyi bağlamından kopararak analiz edemezsiniz. Bu tartışma halen devam ediyor, bu bitmiş bir tartışma değil. Bağlam nedir? Bağlamla baktığımız olgu arasındaki ilişkiyi nasıl kuracaksınız? Bütün bu tartışma halen var. Benim eşim uluslar arası ilişkilerde öğretim üyesiydi ODTÜ’de. Bir makale yazdım, okudu ve bana söylediği şey “Hayatı olduğu gibi yazmışsın. Bunda ne var?” Hâlbuki ben öyle yapmadığımı düşünüyordum. Bu ‘köyde devlet ve toplumsal cinsiyet’, başlıklı bir makaleydi. Ve mesela o makalede erkeklerin, hane reislerinin ‘temsilci’ olarak görev yaptıklarını iddia ediyordum. Yani devleti aileye temsil ediyor, aileyi de devlete temsil ediyor. Dolayısıyla hem temsilci, hem de arabulucu. Temsilci zaten arabulucudur, yani aradadır. Bütün bu ilişkileri anlatmaya çalışan ve erkeklik kavramını bunun üstünden kuran, erkekliğin nasıl bir şey olduğunu araştıran bir makale. Herhalde doğru gelmiş ki olanı söylemişim yani.

Yapmaya çalıştığım şey bugün de aynı: Çok bildiğimiz, çok gördüğümüz, çok içinde yaşadığımız gündeliğin parçası olan şeyin başka nelerle bağlantılı olup neye, hangi işe yaradığını göstermeye çalışmak. Benim derdim böyle bir şey. Yani, gündelik yaşantımızı yaşarken, kalas gibi yaşamayalım diye. Eleştirel sosyoloji olarak ben bunu anlıyorum. Eleştirel sosyoloji ve aynı zamanda da muhalif bir duruş olduğunu düşünüyorum bunun: Bunları 'normal' yapmak, bunların hangi düzenin bir parçası olduğunu göstermek. Benim derdim böyle bir şey. Doktora tezimle beraber başladı bu dert. Bunun böyle olduğunu gördüm. Çünkü köyde araştırma yaparken evlilikler oluyor, kayınvalide gelin tartışmaları filan, sonra ben evlendim, Ankara'ya gittim, gelin oldum, aa bir de baktım benim de başıma aynı şey geliyor. Demek ki böyle hani onlar köylü, geri, cahil, salak; biz burada okumuş, akıllı, bilmem ne... Öyle bir ayırım yok. Onu da gördüm. Dolayısıyla da yani bu ikisini birbiriyle konuşturmaya çalıştım. O konuşma bana çok anlamlı geldi. Çünkü ben oradan çok şey öğrendim, Türkiye'nin aile yapısı üzerine. İlgi alanımın en önemli tarafı da Türkiye'de aile yapısı, onu söylemeyi unuttum demin. Aile yapılarıyla çok ilgileniyorum, akrabalık, aile vs.

Çünkü ben oralarda tamamen iktidar ilişkisi okuyorum. Onu böyle bir akraba ilişkilerini, işte kan bağıydı, doğallıktı diyerek kodluyorlar. "Niye doğal olarak kodluyorlar? Niye Türkiye'de amca, dayı diye farklılıklar var da İngiltere'de hepsi *uncle* oluyor?" diye sorduğunuz zaman, ki bu antropolojiden gelen bir soru, görüyorsunuz ki bunlar farklı 'düzen'ler. Neyin düzeni? İktidar düzenleri. Gayet açık. Hele ki Türkiye'de akrabalık, neredeyse kimin nerde olacağını gösterecek bir harita. Kim kimin üstünde, kim kimin altında? Kime ağabey diyoruz, kime demiyoruz? Kime abla diyoruz, kime demiyoruz? Kime teyze diyoruz? Yani bunlara bir baktığımız zaman muhteşem bir hiyerarşi çıkıyor ortaya. Ben bu hiyerarşilerin hepimizin hayatında olduğunu iddia ediyorum. O yüzden de mesela o sözünü ettiğim Mübeccel Hanım'ın kızdığı tebliğde, Allah rahmet eylesin, şey demiştim, yani öyle köy kent ayrımı saçmadır. Hâlbuki bu Mübeccel Hanım'ın en önemli itirazı, sen şimdi böyle bir şey nasıl söylersin kendi boyuna bakmadan?

Benim kast ettiğim de o türden yaklaşımlardı. Mesela Hasanoğlan köyü araştırması, sosyoloji tarihinde sürekli vurgulanan bir araştırma. Oradan tren yolu geçişi bir sürü şeyi belirliyor gibi gösteriliyor. Hiyerarşinin varlığı hiç dikkate alınmıyor. Şimdi bu tür maddi düzeylere, Mübeccel Hanım'ın kitabının girişi okunduğunda, üretim ilişkilerine, altyapıya daha bir öncelik atfediyormuş gibi. Siz bunun, sadece böyle olmayabileceğini, daha farklı ilişkiler ve düzenler içerisinde bu meseleye bakılabileceğini gösteriyorsunuz. Aslında Türkiye'deki sosyoloji yapma alışkanlıklarına ciddi bir itiraz.

Öyle, ciddi bir itiraz. Ve bu itiraz hala sürüyor. Yani bu itiraz bitmedi. Çün-

kü bugün de böyle bir şey yaptığımız zaman şöyle bir eleştiriyle karşı karşıyayız: Senin yaptığın kültürel araştırmalar, kültür meselesi. Kültür meselesi ne demek? Kültür gündelik yaşamın hiçbir parçasına dokunmuyor mu, belirlemiyor mu? Etkilemiyor mu? Kültür deyip böyle çöpe atmayacaksın, bir. İkincisi de o kültür de kendi kendine üremiyor. Yani gökten zembille de gelmiyor. Öyle ananelermiş, bilmem neymiş, atalarımızdan bize kalmış törelermiş, hiç öyle şeyler yok? Gündelik olarak o kültür üretiliyor. Onun için çok seviyorum birinci geleneksel bilmem ne şenliğimizi. Çünkü açık ediyor bu olayı yani. O çok doğru bir laf. Ve kültürün nasıl üretildiği. Aynı zamanda kültür maddi koşullarda üretiliyor ve yine insanların yaşadığı maddi koşulları da belirliyor. Bu ilişkiyi koymadan nasıl bakacaksınız? Yani, topal ördek öbür türlü bana kalırsa. Dolayısıyla bu tartışma halen devam ediyor. Fakat şöyle ilginç bir şey oldu. Çok teorik yazmayı sevmiyorum ben. Fakat son derece teorik bir çerçeveden bakarak iş yapıyorum. Ve bunları yazdığım zaman olgular üzerinden yazıyorum.

Ama hangi olgulara baktığım, nasıl baktığım vs. yine o köylük bakış tarafından belirlenmiş ve oradaki ilişkilerin üzerinden giden bir şey olduğu için, aynı zamanda da o teoriyi de eleştirmeye doğru giden bir bakış açısı olduğu için gündelik yazmaya başladım. Hele özellikle şu son iki buçuk yıldır bir dergi çıkıyor *Amargi* diye, feminist dergi.

Siz aynı zamanda kurucusunuz Amargi’nin değil mi?

Evet.

Dergi kaç yıldır çıkıyor?

Amargi, iki buçuk yıldır çıkıyor. Üç aylık bir dergi. Oradaki yazılarda da mesela Foucault’nun ‘*governmentality*’ kavramını kullanıyorum, hiçbir şey söylemiyorum yani hiç öyle bir laf yok. ‘*Governmentality*’ kavramının eksikliklerini orda gündeme getiriyorum ama hiçbir şekilde bunu açık açık söylemiyorum. Gündelik yazıyorum. Dolayısıyla da, o yazılara gelen tepkilerde şöyle bir şey var: Çok ilginç yerlere parmak basıyorsun, çok güzel bunlar. E, nasıl basabiliyorum ben bunlara, o demin söylediğim ve beğenmediğiniz metot sayesinde. O ikisini yan yana, iç içe okumak üzerinden.

Böylelikle bilimsel serüveninizde, köy araştırmasından kadın, cinsiyet, toplumsal cinsiyet meselelerine doğru gelişen güzergâhı da öğrenmiş olduk.

Evet.

O günden bugüne kadar da daha yoğunluklu olarak her zaman aile ve cinsiyet sorunları.

Aynen. Öyle oldu.

Orada mesela ne tür değişiklikler oluyor Türk aile yapısında, cinsiyette. Ya da bu tür araştırmalar üzerinden Türkiye'deki durumuna ilişkin gözlemleriniz neler? Akrabalık ilişkilerine yeterince bakılıyor mu araştırmalarda?

Kimse bakmıyor.

Göç, şehirleşme, hemşerilik konuları epey çalışılıyor ama...

Ama hemşeriliğin nasıl akrabalığın modeli üzerine geliştirilmiş bir ilişki olduğunu kimse fark etmiyor. En müthiş Sema Erder yazıyor bence bunu. Fakat o da bunu fark etmiyor. Hemşerilik ilişkisinin aslında köydeki ilişkinin, o akrabalık ilişkilerinin yeniden, farklı koşullarda, yeniden üretilmiş hali olduğunu kimse görmüyor. Böyle bir şeyin görülmemesi, mesela benim çok ilgimi çekiyor. Ve görülmemesinin nedenleri üzerine epey düşündüm. Orda da mesele çok basit aslında. İşte bizim meşhur geleneksel aile, eskiye ait geniş ailedir; işte modern aile çekirdek ailedir. Harika. Le Play. Bitti. Hepsi bu kadar. Ve bu o kadar büyük bir arzu ki, uzun uzadıya Türkiye'de bu arzunun nasıl üretildiğini romanlarda aramaya başladım. *İntibah*'tan başlayın, *Vatan Yahut Silistre*'den başlayın, oradan itibaren görüyorsunuz bu büyük aileleri, işte entrika, yok efendim istediğinle evlenemiyorsun, böyle bir sürü laf üretiliyor orda. Ve bu laflar bugün hâlâ kullanımda, hâlâ bu laflarla çekirdek aileler meşrulaştırılıyor ve arzulanıyor. Çok ilginç. Yani ailemizin ne olduğu kadar, ailenin ne olduğu kadar, ideal ailenin nasıl ve ne olduğunu çalışmak gerektiğini düşündüğüm için bunun üzerinde epey çalıştım. Ve görüyorsunuz bu arzuyu.

En çok kimden etkilendiniz, diye soracak olursanız Şerif Mardin'den etkilendiğimi sanıyorum Türkiye'de. Şerif Bey'in Osmanlılar *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu* adlı çalışması, benim dönüp dönüp baktığım bir kitaptır. Çünkü orada Tanzimat'la birlikte değişen sınıf yapısını anlatıyor. Ve o sınıf yapısının kimler tarafından, ne adına değiştirildiğini bize gösteriyor. Ben oradan başlıyorum. Dolayısıyla bu Yeni Osmanlılar, yani Tanzimat'la birlikte gittikçe güçlenen bir bürokrasi sınıfının dışında kalanlar, işte bizim milliyetçilerimiz bunlar, Türkiye Cumhuriyeti bu diyor bize Şerif Mardin. Bu çok önemli. Bu adamların arzuları, başlarında problem olarak gördükleri şey nedir? Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre*'si bunun nerdeyse şematik bir anlatımı. *Vatan yahut Silistre*'de, Silistre kalesinde bir Osmanlı paşası var. Bir de eski kale yöneticisi, zindanda. Bundan şahane bir şey olabilir mi? Ve işte Zekiye. Erkek kılığına giriyor biliyorsunuz. Bunlar sadece kaleyi düşmandan savunmakla kalmıyorlar, aynı zamanda gidiyorlar o haksız yere başa gelmiş olan kötü paşayı indirip gerçek iyi, eski paşayı yeniden koyuyorlar başa. Jale Parla bunu çok güzel anlatıyor *Babalar ve Oğullar*'da. Mutlak metin de bunu anlatıyor, bu ilişkiyi. Tam da yüzde yüz de katılamıyorum. Çünkü Jale Parla diyor ki, Abdülhamit'i devirince babasız kalıyorlar, bir baba özlemi var. Hâl-

buki bana öyle gelmiyor. Eski babalarını, daha adil daha doğru olduğunu düşündükleri babalarını istiyorlar. Öyle bir arzu var. Ve nitekim de o adam Zekiye’nin gerçek babası çıkıyor. Bundan daha şahane bir şey olabilir mi? Bu hikâye beni çarptı. İşte onun için *Dethroning the Father* diye bir makalem var. Orada bunu anlatıyorum.³

Bu arzunun kimin arzusu olduğunu, bu arzunun ne adına yapıldığını vs. görebiliyorsunuz. Dolayısıyla ve ondan sonra da bu arzuyu ben çeşitli yazarlarda aramaya başladım. Ahmet Mithat’ta biraz aradım. Ondan sonra Fatma Aliye Hanım’da aradım. *Levayih-i Hayat* üzerinden bir şeyler yazdım. Halide Edip’te aradım, Halide Edip’ten sonra zaten, bu popüler romana dönüş, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin’de, derken Türkan Şoray filmlerinde vs. Böyle bir izlek var, bunu bayağı takip edebiliyorsunuz. Bu izlek aslında nedir? İşte o aşka dayalı çekirdek ailenin kuruluşunun hikâyesi. Gerçek hayata bakın, böyle bir şey yok. Yani insanlar bu ideali gerçekleştirmeye çalışıyorlar ama buna ne paraları yetiyor, ne sosyal çevreleri buna izin veriyor, ne de yaşam tarzları. Kur kendi çekirdek aileni, git çalış. Kreşin mi var ki gidip çalışıyorsun. Hadi, anne gel çocuğuma bak. İşte borç para alacaksın. Kimden? Bankadan alıp faiz mi vereceksin? Annee, babaa! filan. Yani, mümkün değil ki böyle bir şey. Ve nitekim Türkiye’de eğer sosyal devlet kurulmamışsa tam da bu güçlü aile bağları yüzünden. Yeni iktidarımızın zır, zır, zır güçlü aile bağları dediği şey.

İsyan ve tepkinin oluşmamasının da bir nedeni tabii.

Bence de yani. Doğru. Yani bunlar da tutturuyorlar aile bağları güçsüz. Nasıl güçsüzleşsin? Ortada bu aile bağlarının güçsüzleştirilmesine olanak tanıyacak ekonomik durum yok ki. Tabi ki herkes hâlâ o aile bağları içerisinde yaşıyor. Bir öğrencimiz çok hoş bir araştırma yapıyor lisansüstü tezi olarak. Bu çalışan kadınların çocuk baktırmak için neler yaptıkları üzerine. Müthiş bir araştırma. Bir yandan çekirdek aile arzusuyla, öte yandan anneye-babaya güvenmek zorunda kalmayı nasıl, ne gibi argümanlarla yan yana getirip bunları tokuşturduklarını görüyorsunuz. Sürekli olarak oradan bahane, buradan meşurlaştırma, öbür taraftan yuvarlama. Müthiş bir şey yani. Ve insanlar bunu yaşıyor ve biz hâlâ bugün sosyologlar olarak çekirdek aileden bahsediyoruz. Bahsedelim de, nasıl bahsedeceğiz? Onu demek istiyorum. Yani olanı değil, olması arzulananı görme hali var Türkiye’deki sosyolojide maalesef.

Kadın araştırmalarında da aynı problem, bence çok ciddi olarak var. Kadın araştırmalarının en büyük problemi, nesnesini kadın diye kuruyor. Böyle bir nesne yok dünyada. Kadın diye, dünyada bir nesne yok. Birinin kızı, birinin ka-

3 Nükhet Sirman, “Gender Construction and and Nationalist Discourse: Dethroning the Father in the Early Turkish Novel,” Feride Acar ve Ayşe Güneş-Ayata (ed.) *Gender and Identity Construction: Women of Central Asia, the Caucasus and Turkey*, Leiden: Brill, 2000.

rısı... Biri bilmem nerde çalışıyor. Yani erkek diye bir nesne olmadığı gibi kadın diye de bir nesne yok. Bağlam, bağlam, ilişki. Yok böyle bir şey. Bir de üstüne üstlük tekilleştiriyorlar. En korkuncu o. Kadını güç altına, işte bilmem ne altına sokan. Bu mu feminizm? Feminizm böyle bir şey öğretmiyor bize. Bunları tabi çok ciddi eleştirmek lazım. Kadın çalışmalarında benim gördüğüm, ki bu sosyolojinin gerisinde de var, bir yığın kuram. Ahmet demiş ki, Mehmet demiş ki, Hasan demiş ki, Hüseyin demiş ki. Benim yaptığım araştırmada beş tane örnekle, üç tane bilmem ne, Q testine bakarsan, Z testine bakarsan; makale bitti. Böyle makale olur mu? Ne o? Bu da araştırma oldu. C. Wright Mills'in *sociological imagination* dediği şey var ya. Bizde o yok.

Bu genç insanlarda doçentlik sınavlarına giren kişilerin çalışmalarını okudukça bunu görüyorum. Muazzam, ezber teori arzusu. Fakat birilerine de hani saha araştırması lazım denmiş ve saha araştırmasından anlaşılan şey de anket vereceksin, ondan sonra SPSS'e yükleyeceksin; ondan sonra al sana makale. Bu maalesef çok yazık olan bir şey ve çok mekanik bir şey.

Mübeccel Hanım'ın bir değerlendirme konuşması var. 86'da Ankara'da bir toplantı yapılıyor, sosyal bilimleri değerlendirmeye dönük bir toplantı. Orada genel bir konuşma yapıyor.

Gayet iyi hatırlıyorum.

Mübeccel Hanım da, veri toplamayı, günceli, araştırmayı, toplumun bilgisini güncelden çıkarmayı, bunun için sahaya inmek gerektiğini savunan birisi. İki tane ilginç tespit benim dikkatimi çekmişti o konuşmasında: Bir, bilimde merkez-çevre oluşumuna dikkat çekiyordu. İkincisi de Türkiye'de, bu saha araştırmalarının haddinden fazla abartıldığını ve bir tür veri çöplüğüne dönüştürüldüğünü iddia ediyordu.

Ama onu antropoloji için söylüyordu daha çok, sosyolojiden ziyade bence. Şimdi merkez çevre derken, tabi Bahattin (Akşit) herhalde saatlerce bunun üzerine konuşmuştur, önce bilimin yerleştirilmesi tartışması var, bir de yerelden çıkan bilim yapılması. Bu tezlerin gelip burada nasıl uygulanacağı meselesi var, bir de buradan teori çıkar mı meselesi.

Bunu aynı zamanda ampirik araştırmalardan gelen Mübeccel Kıray'ın, yıllardır bu işi yapan bir hocanın, geçmişe dönük bir özelleştirisi gibi de düşünebilir miyiz?

Yok. Mübeccel Hanım'ın bu Adana araştırmasında vs. hiç öyle bağlamından koparılmış veriler yok. Mübeccel Hanım'ın eleştirilmesi gereken şeyi evrimciliğidir.

Belki kantitatif verilerle çalışmayı öneren bir geleneğin en önemli temsilcisi olarak, yeni yetişen bilim adamlarına dönük bir uyarı olarak anlamak daha doğru gibi. Biz bir şeyler söyledik ama yanlış anlamışsınız gibi.

Çok haklı. Özellikle İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü’nden böyle ne-reye koyacaklarını bilmedikleri veriler altında ezilen öğrenciler, bana da geliyorlardı. İşte ben ne yapayım bunu, filan diye. Böyle bir şey olamaz. Mübeccel Hanım bunu eleştiriyordu orda. Kendi hiçbir zaman öyle yapmamıştır. Hasanoğlu olsun, 25 yıl sonra Hasanoğlu olsun, oralarda niye o kitabın yazıldığı çok belli değil. Tamamen bu modernleşmeci bakış açısının bize söylediği bazı veriler var. O verilerin ne anlama geldiği zaten teoride belli. Onları sen sıralıyorsun.

Teoriyi doğrulamaya dönük araştırmalar mı?

Teoriyi ne doğrulamaya, ne yanlışlamaya aslında. Teorinin söylediği şeyi, mekanik olarak yapmaya yönelik bir şey. İşte evliliklerin çoğu görücü usulü evlilik, işte sünnet düğünleri yapılır, bilmem ne falan. Bu verilerin birbirleri arasındaki bağlantısı ne, nasıl bakacağız, biz buraya niye bakıyoruz tipindeki soruların olmadığı bir araştırma.

Sadece inek sayımına dönük bir şey gibi...

Maalesef. Bu böyle Türkiye’de bir endüstri olarak üretildi. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin dergilerinde, hem sosyoloji hem antropoloji dergilerine bakarsanız böyle binlerce köy araştırması var. Yani nerdeyse Türkiye’de gidilmemiş köy yok gibi bir şey.

İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü de tam böyle bir şey yapıyor.

İstanbul’da mahalle mahalle gittiler. Anadolu’da köy köy dolaştılar.

Ne oldu bütün onlar? Bir odanın içerisine nasıl tasnif edileceği bilinmiyor. Mübeccel Hanım’ın o eleştirisini hatırlıyorum tabi. Kendisi hiçbir zaman böyle yapmadı. Mübeccel Hanım da modernizasyon teorisiyle iş yapardı ama o modernizasyon teorisinin ne olduğunu söyler, onun neresini eleştirdiğini, neresini anlamlı bulduğunu vs. delillerle falan doğrulardı. Ama burada böyle bir şey yapılmıyor. Yani bu Adana çalışması, işte modern tarıma geçişi engelleyen faktörler nelerdir? diye bir sorusu olan bir çalışma yani. Bu bir sorudur. Eleştirirsiniz. Bakış açısı yanlıştır dersiniz ama ortada hem doğru dürüst veri var, hem de belli bir soru var. Bir problem var. Yani dolayısıyla o bambaşka.

Merkez-çevreden bahsetmiştik...

Bu merkez çevre meselesinde şöyle bir problem var. Hani biraz böyle İslamcıların İslam tartışması gibi, Malezya İslamı gibi. Ama İslam tek. Yani bence de öyle bir şey, sosyoloji dediğimiz tek bir şey zaten. Önemli olan, o teklığın içeri-

sinde. Türk sosyolojisi diye bir şey kabul etmiyorum. Sosyoloji sosyolojidir. Türkiye’de de sosyoloji güzel şeyler üretebilmeli. Türkiye’den dünyaya bakınca dünya eğer farklı gözüküyorsa o farklılığın teorisi yapılabilir. Bu da makalelerde, çalışmalarda ortaya çıkabilir. Yani böyle bir şeyin peşindeyim ben, bakarsanız. Yoksa merkezden teori almayayım, işte çevre merkez tarafından belirleniyor. Belirlenme, üstüne çık. Kafanı kullan. Böyle bir derdim var. Tabi ki sosyoloji bir disiplin. Bu disiplini öğrenmek lazım. Ve bu disiplini öğrenmek demek bu tartışmaların içine girmek demek. Belli bir literatürü okumak demek. Belli şeyleri iyice bilmek demek. Benim hep güldüğüm bir şey vardır. Antropologlar doğru dürüst Weber bilmezler, sosyologlar da doğru dürüst Durkheim bilmezler. Faruk Birtek var bizim bölümde, o da çok ciddi bir Durkheim’cüdür. O mesele, *Sosyolojinin Kuralları*’nı okutur. İşte *İntihar*’ı okutur. Ama ben antropolog olarak din üzerine olan kitabını okuturum: *Elementary Forms of the Religious Life (Dini Hayatın Temel Biçimleri)*. Bütün bunları bilmek lazım. O teoriler nereden çıkmış, nasıl çıkmış, nereye doğru gitmiş? Ama ondan sonra o teorilerle ve o bakış açılarıyla, o bakış açılarının gelmiş, geçmiş eleştirileriyle sen kendi problemine bakıyorsun. Eğer Türkiye’de mesele çekirdek ailenin olmaması değil de, mesele, çekirdek aile arzusunun-gücünün ne yaptığına bakmaksa, o zaman ben buradan bir şey söylemiş oluyorum zaten. Bence bunun en güzel örneği Hintlidir. *Subaltern* (maduniyet) teorisyenleri, bunu gayet güzel başarmışlar. Hindistan’dan bakıp, oradan bakarak ne söylenebileceğinin, kendilerine göre, çok önemli bir tarzını geliştirmişlerdir bence.

Türkiye’de bazı isimler sadece teorik tartışmalar yürütüyor. Bazı isimler de hayır biz almayalım diyor, kendi kültür bütünlüğümüzden, onun zenginliğinden kopmama düşüncesiyle. Bu iki keskin tavrın sürdürülmesinin, mantığı, sebebi, kaynağı nedir sizce? Eğitim sistemimizin çarpıklığı mı?

Aslında eğitim sistemimize her türlü kötülüğü atfetmek moda. Mesela benim kendi eğitimimde, Robert Kolej’de okuyup ondan sonra İngiltere’ye gittiğiniz zaman yerel kaynakları doğru dürüst okumamış oluyorsunuz. Ben kırk yaşından sonra bunları okumaya başladım, çok ciddi olarak. Bunlar üzerine yazmaya da başladım vs. ve düşünmeye başladım. Hakikaten ben Şerif Mardin’i de kırk yaşından sonra okudum. Yani darlık böyle bir şey.

Ama Şerif Mardin zaten 60’da yazmış kitabı, 96’da Türkçeye çevrilmiş.

Evet kötü bir çeviri. O çevirisi iyi değil maalesef. Tabi, Şerif Bey Türkçe de yazdı, *İdeoloji* kitabı çok daha önce çıkmıştı. Bir sosyolojinin, özellikle de Amerikan sosyolojisinin bir problemi var. Gerçekten bağlamdan koparmak gibi bir derdi, laboratuvar ortamı yaratma hali var. Bu da problemlidir. Bu da ciddi bir problem ve sosyoloji bunu yeniden üretiyor. Gördüğüne bakıyorsun. Peki, bu gördüğün nereden geliyor, nereye gidiyor, nerden kaynaklanmış, bunun daha ciddi felsefi veyahut işte bir literatürü yok mu? İbn Haldun’la bağlantısı nedir?

Bu sorular sorulmadan sosyoloji yapmaya doğru gidiyoruz. Gidiyoruz, çünkü doğru dürtüst eski Türkçe bilmiyoruz. Kaynakları okuyamıyoruz. Bunlar çok ciddi problemler.

Ben epey uğraştım eski Türkçe okuyayım diye, birazcık beceriyorum. İstanbul Üniversitesi bunun yeriydi aslında. Yani hem felsefe olarak hem eski edebiyat, tarih. Özellikle Fuat Köprülü'nün yaptığı şeyler falan. Ben epey Fuat Köprülü okuttum burada öğrencilere bir dönem, 1990'ların sonuna doğru. Yani muazzam şeyler var orda. Ne nerden geliyor? Ne nasıl söylenebiliyor? Diyelim işte belli bir Fransız düşünürün, atıyorum Voltaire olsun, Jean Jacques Rousseau olsun, bu adamların düşüncelerinin Türk sosyolojisine veya Türk edebiyatına nasıl, nerden girdiğini gösteren inanılmaz güzel ipuçları var ve biz bunları bilmiyoruz. İşte, ideolojik yaklaşımlar, bütün bunlar tabi ki var. Ama, şimdi mesela Türkiye'de şey meselesi var, postmodernizm kötüdür. Hadi bakalım. Yani nesini okudun ki, nasıl kötü, nesi kötü? Yani böyle bir şey. Şimdi dolayısıyla bir sürü insan birçok şeyi böyle bir başlık altında okumuyor, okutanlara da kızıyor. Böyle şeyler de var, bu tip yarı siyasi, yarı ideolojik yaklaşımlar.

Peki hocam. YÖK ve Milli Eğitim yurtdışına çok öğrenci gönderdi, yüksek lisans, doktora yapmak üzere ve onlar asistan olarak istihdam edildiler. Şimdi ODTÜ ve birkaç üniversite üzerinden belli merkezlerde yapıyorlar onu. Sizden sonraki kuşakların sosyolojinin ülkemizdeki gelişi açısından izlenimleriniz, gözlemleriniz var mı?

Benim öyle bir izlenimim çok yok. Benim okuduğum, gördüğüm dergilerde vs.'lerde bu insanlar pek yazmıyor. *Toplum ve Bilim* okuyorum, *New Perspective on Turkey* okuyorum. Boğaziçi, ODTÜ'den mezun olup yurtdışına araştırmaya, mastıra, doktora giden öğrencilerin yazdıklarını okudum daha çok. Dolayısıyla fazla bir şey söyleyemeyeceğim o konuda. Bir iki tanesiyle orda burada karşılaştım, yurtdışında. Benim verdiğim tebliğlere sordukları soruların vahim olduğunu düşünüyorum. Korkunç sorulardı. Ama dediğim gibi bir genelleme yapamam. O konuda fazla bir şey söyleyemem. Ama yani, Türkiye'de çok sosyoloji bölümü yok. Olan bölümlerin içerisinde işte ODTÜ, Boğaziçi, Koç, Sabancı, Sabancı'da sosyoloji olmasa bile yani. Daha çok Ayşe Öncü'nün etrafında orada. Oralarda gerçekten uluslar arası kalitede bir üretim yapmaya çalışıyor insanlar. Ege Üniversitesi'nden böyle tek tek tük güzel yazılar çıkıyor. Şöyle bir şey görüyorum. İnsanlar doktora tezlerini yazıyorlar. O doktora tezlerinden sonra, işte bu doçentlikte doktoranın dışında iş yapmaları gerekiyor ya, böyle hangi alana gideceklerini bulana kadar tabi belirli bir süre geçiyor. Ve o süre zarfında böyle mekanik işler yapıyorlar. Bir yer buldukları zaman kendilerine, ilginç bir yer buldukları zaman da kendilerine, orada bir şekilde cesaretleri kırılıyor. Yani nasıl oluyor o iş, tam olarak bilmiyorum ama bir cesaretsizlendirme süreci görüyorum. Bir cesaretsizlendirme var. İşte Çukurova'da, Dicle Üniversitesi'nde mesela.

*Sosyoloji Derneği'*ne üye misiniz hocam?

Hayır. Olmadım. Antropoloji derneğine bile üye değilim. Hiçbir şeye üye değilim.

İngiltere'deyken üniversite eğitiminin dışında dışarıda arkadaşlık grupları içinde tartışma kulüplerinden, yayın faaliyetlerinden söz ettiniz. Türkiye'ye döndükten sonra iki üniversite dünyası arasında ne tür farklılıklar ya da benzerlikler gördünüz.

İstanbul'da bizim öğrencilerin yaşadığı öğrenciliğin benim öğrenciliğimden farklı olmadığını düşünüyorum. Her dakika, her yerde bir şey var. Hem siyasi anlamda Allah'a şükür eğlenceden bol bir şey yok, hem de bunun üzerine orda burada sürekli olarak bir şeyler yapılabilir. Özellikle bilgisayar çıktıktan sonra, e-grupları bilmem neydi çıktıktan sonra sürekli olarak bir tartışma ortamı var. Fakat bu tartışma ortamında da bazı lafların bir kanonik anlam kazandığını görüyorum ve içeriği birazcık boşalabilir tartışmaların. Ama olsun önemli değil. En azından bizim üniversite için, bizim üniversite muazzam bir okul. Yani ben de çok şey öğreniyorum. Sürekli paneller var. Sürekli öğrencilerin yaptığı çeşitli enstalasyonlar var ve devamlı sorgulayıcı şeyler var. Dolayısıyla, bu üniversiteden ve İstanbul'da olmaktan dolayı son derece memnunuz. Anladığım kadarıyla Sabancı'da da birazcık böyle bir hareketlilik var. Koç'ta olmadığını düşünüyorum. Galatasaray'da çok ciddi bir hareketlilik var. İstanbul Üniversitesi, yani orası çok bilmemekle birlikte, bana kalırsa, çok önemli bir okul. Bütün bu isimler, yani Fuat Köprülü dediği zaman, bilmem ne dediği zaman, adam yani orda. Ama onun dışındaki yeni üniversiteler, yeni vakıf üniversitelerinin vs. teknik okul olduğunu düşünüyorum. Yani öyle fazla bir şey yok. Taşra üniversitelerini de çok bilmiyorum. İsim de zikretmek istemiyorum. Ama yani orda da muazzam bir teknisist, düşünmeyi mümkün kılmayan üç dört tane üniversiteyi biliyorum. Böyle bir şey gördüm yani.

Bir de son dönemde Diyarbakır'da bir çalışma yaptınız. Kavramsal olarak kritik ettiğiniz 'namus cinayetleri', kadına uygulanan şiddetle ilgili. Biraz onlardan da bahsedebilir misiniz? Orada vardığınız sonuçlar neler, ne tür problemler gördünüz?

Zaten bu 'Kürtlerle Dans' makalesinden bir şekilde yola çıktı. Hem popüler kültürde hem gündelik hayatta, gittikçe Kürtlere ilişkin bir söylem geliştiğini gördüm. Ve bu söylemin en önemli parçalarından bir tanesinin toplumsal cinsiyet ile alakalı olduğunu fark ettim. Milliyetçilik ve kadın üzerine çalıştığımı söylemiştim. Yani Türklük ve kadın ilişkisi. Aynı zamanda Kürtlüğün de, kadınlar ve kadınlara yönelik davranışlar üzerinden kurulduğunu gördüm. Şunu fark ettim: Bu 2005'te yürürlüğe giren *Türk Ceza Kanunu*'nda da var, namus ve töre diye iki ayrı şeyden bahsedilmeye başlandı. Şimdi eskiden benim bildiğim

töre, MHP’lilerin kullandığı bir laftı. Ve işte yaylalar töre memleketidir, bilmem ne? Birden bire, töre oradan alındı ve Kürtlerin işte kadınları namus adı altında öldürdükleri meselesine çevrildi. Şimdi bu çok ilgimi çekti. Çünkü bir şekilde, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin daha az önemli, daha az problemlili bir şey olduğunu, ama Kürtlerinkinin esas problemlili bir şey olduğunu iddia eden bir söylem olduğunu fark ettim. Yani Kürtler yapınca onlar delilikten, cehaletten, aşiretli olmaktan vs. Hâlbuki öyle fazla aşiret de kalmış değil. Hani var aşiret olan yerler ama aşiret olmayan yerler de çok var.

Bunun namus kavramının bir şekilde normalleştirilmesi ve namusa dayalı cinayetlerin işte “kendime hâkim olamadım, Hâkim Bey” başlığı altında yine indirime tabi tutulması ama bunun yanında eskiden, gelenekten kalma kadına yönelik bir şiddet biçimi olan töre cinayetlerinin var olduğu iki boyutu var. Gittim hâkimlerle konuştum. Avukatlarla konuştum. Dedim ki “peki, bir cinayetin töre cinayeti mi, namus cinayeti mi olduğunu nerden anlıyorsunuz?” Kanunda böyle bir şey yok. “İşte, yeni yeni içtihat geliyor. Ve bu içtihada göre de anladığımız kadarıyla töre cinayeti için aile meclisinin toplanması lazım.” Şimdi bir antropologa böyle bir şey söyleyemezsiniz. Aile meclisi, oturumu olan, birisinin tahtaya vurup da oturumu açıyorum falan dediği bir şey olamaz. İnsanlar tabi ki birbirleriyle konuşurlar. Ama yani nasıl anlıyorlar aile meclisinin toplanıp toplanmadığını bu hâkimler. Ben bunu anlamadım. Hala da anlamıyorum. Ve öyle bir şekilde oluyor ki bu iş, Kürtler yapıyorsa aile meclisi toplanmış oluyor, eğer Kürtler değil de bu taraflarda birileri yapıyorsa o zaman aile meclisi olmadığı var sayılıyor. Hâlbuki ben Çerkez geliniydim. Aile meclislerini görmüştüm. Ne bileyim, bir sürü Türkiye’de yaşayan başka topluluklarda var. Dolayısıyla sanki böyle yalnızca Kürtler var ve bunlar böyle geri kalmış adetlerin peşinde koşuyorlar. Geri kalan Türkler, karıları bir namussuzluk yaptıkları zaman öyle bir sinirleniyorlar, öyle bir kendilerinden geçiyorlar ki ellerinde olmadan bir kötülük ediveriyorlar, bir de bakıyorsun kadın ölmüş. Ve Avrupa’ya baktığının zaman Avrupa da aynı şeyi yapıyor. “Aa, diyor, biz de aşk cinayeti, tutku cinayeti var, hâlbuki sizde namus cinayeti var.” Namus nedir? O kültürel bir şeydir. Ha, bu benim namusumu kırletti, deyip öyle öldürüyorsunuz. Hâlbuki biz bir anda, işte çok âşik olduğumuz için kendimizi tutamayıp öldürüyoruz.” Bu ne? İt ite, it de kuyruğuna. Yani bu ilişkiyi fark ettikten sonra, burada ne oluyor sorusu çok ciddi olarak gündeme geldi. O sırada bu Bağlar Belediyesi de bir yerden para bulmuş böyle bir araştırma yapıyordu. Bana danışman olur musunuz, diye teklif ettiler. Ben de tam da bu meselelerle ilgilendiğim için o arada, kabul ettim.

Şöyle bir soruyla araştırma yapmaya çalıştık: Bir kadın öldürüldüğü zaman herkesle gidip konuşup “ne oldu, niye oldu, siz ne gördünüz, siz ne biliyorsunuz” diye çevredeki insanlarla, ama aradan üç ay geçsin, beş ay geçsin hiç

önemli değil, birden çok insanla görüşmeliyiz. Aşağı yukarı 25 vaka üzerinde yoğunlaştık. Bu 25 vaka için 173 kişiyle görüştük. Bunların 73 kişisi bize mülakatı teybe almamıza izin verdi. Öbürleriyle konuştuk ama onların kaydı yok. Kayıtlı olan 73 tane. Ve bütün bunları bir araya getirdikten sonra birkaç bir şey gördük. Bir, namus cinayeti diye bir şey yok. Kadınlar öldürülüyor. Kadınlar niye öldürülüyor? Bambaşka hesaplardan dolayı öldürülüyor aslında. İşte mesela bir kadın: adamın biri geliyor, babaya bir para veriyor, borç veriyor, baba borçlanıyor, kızla evlenmek istiyor, kız onunla evlenmek istemiyor falan filan. Sonunda kız intihar ediyor. 19'u intihar, 6'sı cinayet. Yani bir yıl içerisinde Diyarbakır ilinde 6 tane cinayet, 19 tane intihar olmuş. Biz bunları araştırdık. İntiharı da kadın ölümlerinin içerisine aldık. Kadının üzerinde muazzam bir şiddet var ve baskı var. Bu şiddet yüzünden intiharlar çok. Çok çok yüksek intiharlar.

Çevre baskısı altında erkek-kadın ilişkilerinin ayarlanamaması sorunu da çok yaygın gibi sanki...

Ve bu şiddet, hiçbir şekilde gelenekten kaynaklanmıyor. Bugünün koşullarında üretilmiş olan bir baskı ve bir şiddet. Nedir bu? Demin laf arasında söylediniz, çok doğru söylediniz. Ayarlayamama. Ama sadece kadın erkek ilişkilerini değil. Modern, modern de dememek lazım: Yoksul, şehirli bir hayatı sürdürebilecek ekonomik, kültürel bavlunun olmayışı. Budur.

Özellikle taşrada, internet kafelerde yeni bir ilişki mantığı da ortaya çıkıyor ve başka bir dünya açılıyor insanların önünde.

İnternet kafeler çok önemli. İnternet kafelerde vs. çok yeni bir erkeklik çıkıyor ortaya. Bu erkeklik eskilerden gelen üç beş tane hikâye, yeni koşullarda işte internet kafelerde, orda burada gezen hikâyelerle oluşuyor. Kızlar da televizyondan dizi izlemekten hikâyelerle meşgul. Demin dedik ya kültürel tarafıyla gündelik yaşam arasında çok ciddi bir bağlantı var diye. Gerçekten de yeni bir erkeklik türüyor ki, ben buna erkeklik krizi diyorum. Çünkü o erkeklik yaşanmıyor, o erkeklik yalnızca bir arzu düzeyinde kalıyor, fakat o erkekliği gerçekleştirecek ne maddi, ne sosyal, ne de manevi, kültürel bir arkaplan yok. Dolayısıyla orada çok ciddi bir problem var. Bizimle konuşanların aşağı yukarı yarısı erkek. Bu adamlara mesela niye bir kız intihar eder diye soruyorsun. Adama vermişsin mikrofonu eline saatlerce konuşuyor, saatlerce saçmalıyor yani. Ve o saçmalıkların çok ciddi şeyler söylediklerini görüyorsunuz. Kadın nedir? Felsefi cümleler kuruyor. Şu şudur, bu budur, bilmem ne falan. Yani o kadar ilginç ki, biz bunları yaptık.

Bir kitap çıkardık, bir de belgeseli var. Kitapta yaptığımız şey o mülakatları olduğu gibi koyduk. İsteyen alsın, kullansın, ne isterse yapsın onlarla diye. Başında da aşağı yukarı doksan sayfalık bizim oradan çıkardığımız dersleri de içe-

ren bir bölümümüz var. Gerçekten de ben, namus cinayeti lafını kullanmıyorum artık. Kadın ölümleri demeyi tercih ediyorum. Çünkü namus, olay olduktan sonra gelen ve bunu meşrulaştırmak için kullanılan bir sözcük. Var çünkü repertuarda bu laf. Ama başka insanlarla konuştuğunuz zaman da söylüyorlar: “ Ya, bir kız vitrinde bir elbise beğendi diye namus meselesi olmaz” kendileri de söylüyor. Görüştüğümüz kişiler, akrabaları değil. Bunu söylüyorlar. Bir çocuk gidiyor, cep telefonuyla konuşuyor diye ablasını vuruyor. Kız 17 yaşında, vuran çocuk 15 yaşında, on dört yaşında. Diyarbakır’da. Böyle bir şey. Şimdi bir komşusuyla konuşuyoruz. 19 yaşında, o da delikanlı birisi. Yaa diyor, bunlar mafya dizilerine özeniyorlar, diyor. Şimdi herkes de bir yandan ne olduğunu da biliyor. Aslında orada böyle gizli kapaklı bir şey de yok.

Çözümlemesini kendi içlerinde yapmışlar.

Tabi ki, tabi ki. Çok ilginç yani. Dolayısıyla hani ortada gizli kapaklı bir şey yok, bir giz varmış gibi biz yapıyoruz ve bu giz gibi yapmamızın da bir işlevi var. Yani bizim araştırmamızın ana fikri bu. Yok ortada bir giz. Herkes her şeyi biliyor yani.

Peki, giz haline getirmenin işlevi nedir?

Fark. Fark. Orası farklı. Farklı bir yer. Kim bilir oralarda neler oluyor? Televizyon dizisini izliyorsunuz işte, orada “aa” diyor, “burası çok büyümlü bir yer”. Bu hale getiriyorlar, anlatabiliyor muyum? Büyümlü. Ama büyümlünün altından çirkinlik çıkıyor. Büyüsü güzel, ama uzakta dursun. Antropolojinin en önemli şeylerinden bir tanesi ‘benzerlik’lerle ‘farklılık’ların nerelerde ve nasıl kurulduğuna bakmaktır. Yani bir anlamda, ben de bunu yapmaya çalışıyorum. Benzerliklerle farklılıkların nasıl kurulduğuna bakıyorum. Bunun böyle giz haline getirilmesi, bir aşiret düzeni var, aşiret düzeni çok çok farklı, biz bunu anlamıyoruz, Kürtlerde de var bu.

Oryantalize etme mantığı geliyor.

Muazzam bir oryantalize etme hali. Ama oryantalizmin de anlamı nedir? Bir yandan da hem farklı yapacaksın, ikinci adımda da hiyerarşi kuracaksın, yani kim üstte kim altta belli olacak. Taksiye biniyorsun, taksi şoförü sana anında “nerelisin” diye soruyor. Burada İstanbul’da... Ve işte, abla yaa Kürtler geldi, işte bilmem ne diye başlıyor. Gerçekten de Türkiye’de bu son dönemde bu tip böyle bir ırkçı olmasa bile, etnikçi bir dil gelişmeye başladı. Ve televizyonların bunda çok etkisi var. On tane yeni dizi çıkıyorsa dokuzunda bir tane mafya babası Kürt var. Hiç kaçmıyor. Çok şahane bir dizi var şimdi “Cesaretin Var mı Aşka” diye, komik bir dizi, mafya babası, Kürt. Urfalı. Hadi bakalım. Yani bitmiyor bu, sürekli olarak üretiliyor. Dolayısıyla, şimdi sosyolojide de medya sosyolojisi

yapan insanlar vs. bu konularda çalışıyorlar. Çok da ilginç noktalarda yapıyorlar ama bakıyorsunuz yine bağlamına oturtmadan bakıyorlar bu dizilere de.

Bir öğrencim “Asmalı Konak” üzerine bir mastır tezi yazmıştı. Ondan sonra ben dizilerle daha çok ilgilenmeye başladım. Gerçekten de bu dizilerin yarattığı dünya problemleri bir şey. İzleyenlere diyorsunuz ki “Bak! Bildiğin bir konu hakkında bir şey olduğu zaman doğru değil, diyorsun. Niye bilmediğin bir konu hakkında gördüğün bir şeye doğrudur, diye inanıyorsun o zaman”. Gerçekten bu medya sosyolojisinin bence daha ciddi olarak gelişmesi gerekiyor Türkiye’de. Çünkü hayatımız bu medyalarla ilgili. Bir öğrencimiz bu internet kafelerle ilgili bir şeyler yapmıştı. Bu erkeklik nasıl üretiliyor bu internet kafelerde. Sanal alemle gerçek alem arasındaki bağlantıların nerelerde ve nasıl kurulduğuna bakmıştı çocuk. Çok güzel bir makaleydi.

Okullardaki şiddet, medyadaki şiddet sorunlarına daha yoğun bakmak gerekiyor aslında.

Bizim bir öğrencimiz yaptı bir araştırma mastır tezi. Bitirmedi galiba sonunda ama. Meslek liselerindeki bu kız-erkek toplumsal cinsiyet halleri nasıl? O kızların o erkeklige nasıl özendikleri, ne kadar onların da böyle bir şiddet dili üzerinden konuştukları. üzerine ilginç bir çalışmaydı. Şimdi gerçekten de Türkiye’de araştırılması gereken çok önemli konular var. Çünkü Türkiye çok hızlı değişiyor. Bu kentsel değişim projeleri bir yandan, bütün şehrin değişimi ve dolayısıyla yaşam ortamımızı, yaşam alanımızı değiştiren bir süreç diğer yandan. Öte yanda medyasıyla, işsizliğiyle, ekonomik yeni yapılanmalarıyla başka meseleler. Mübaccel Hanım, Alman konsolosluğunda bir konuşma yapmıştı burada. Son dinlediğim konuşması oydu. Değişim, değişim, değişim, demişti böyle. Hakikaten de Türkiye çok hızlı değişiyor. Nereye doğru gittiğini görmüyoruz. Deprem olduğu zaman Gölcük’te biz buradan iki arkadaş ve ben, üçümüz üniversite tarafından görevlendirildik. Ama depremden aşağı yukarı işte bir ay sonra, okullar açılın, açılmasın, açılacak durumda mı diye konuştuğumuz insanlar bize psikolog lazım, bize psikolog lazım diyordu. Giden insanların biri psikolog, biri sosyolog, bir tane de yönetim bilimci bir arkadaş vardı. Böyle psikolojinin ne demek olduğunu biliyor mu insanlar? Son zamanlarda bize sosyolog lazım diye laflar duymaya başlıyorum. Bilmiyorum sizin de dikkatinizi çekti mi? Medya ve popüler kültür, sosyolojiyi de keşfetti. Bu iyi mi sosyoloji için, kötü mü emin değilim. Ama böyle bir keşif var.

Son bir soru hocam. Sizin sosyolog-antropolog kimliğinizle bütünleşen aktivist bir yanınız var. Türkiye’de sosyologlar arasında aktivizme pek rastlayamıyoruz. Sizin mağdurlara hukuk desteği vermeye ilişkin çalışmalarınız da var.

Şöyle bir şey. Yani. O projenin mesela dibinde yatan şey, Türkiye’de hukuksal bir engel yok aslında. Kadınların da kendi haklarını takip edip gerçekleştir-

melerini engelleyecek bir şey yok. Engeller başka yerde. Dolayısıyla o engellerin nasıl aşılabileceğini düşünüp böyle bir proje geliştirmiştik. Şimdi yine aynı bağlam içerisinde namus kavramının nasıl değişip dönüştüğünü araştıran başka bir şey yapıyoruz. İşte o da Mersin, Diyarbakır, Ekim ayında da İstanbul'da başlayacak yani.

Mukayeseli bir şey mi olacak?

Mukayeseli olacak. Evet. Yani sahayla, akademik çalışmayla aktivist düşüncecinin ayrılmaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü eğer ben sosyoloji de yapıyorsam, kadının bakış açısından bakıyorum, kadınların durduğu yerlere bakıyorum ben. Veyahut ezilenlerin durduğu yerlere bakıyorum ben. Nasıl oluyor da bunlar eziliyor, kim eziyor, nasıl eziyor, ne diye eziyor? Yani ben bunlarla ilgileniyorum. Aktivizmin de, gerçekten işte dergi olsun, 'KADER', bizim derneğimiz var biliyorsunuz. Geçen sene bıyıklar takıp ortallıklarda boy gösterdik falan.

KADER ismi de güzel bir isim.

Evet. Onu Şirin Tekeli buldu. Yani böyle bir bunların zaten iç içe birbirlerini besledikçe zenginleştiğini de düşünüyorum tabii yani.

Ötekisi de çok kuru bir sosyoloji oluyor.

Ama zor, kolay değil, çünkü akademisyenler sizi aktivist bulurlar, aktivistler akademisyen bulurlar. Yaranamazsınız yani. Öyle bir tarafı var.

Çok teşekkür ederiz Hocam. Çok zevkli bir sohbet oldu.

Ben teşekkür ederim.

Mülakat ve düzenleme:

Alim Arlı

Şevket Kamil Akar

Yücel Bulut

